

Auxtin Zamora

BIZIA BETE SENTIMENDU

SENTITU BEZALA EGIN DUT ENE BIDEA, BARNEAN NUEN OLDARRAREKIN

Ezagunak dira poesiaren bideetan egin dituen lanak. Batean, bere olerkiak argitaraturik; bestean, askorenek argia ikus dezaten lan eginez. 25 urte daramatza Hatsaren Poesia egunak Senperen antolatzen, eta delako egun horretan irakurtzen diren poemak liburuetan biltzen. Aurkia agerian, binperrari begira jarri gara, ifrentzuari.

 MIEL A. ELUSTONDO ZALDI ERO / ARGIA CC BY-SA

Senperen gara, eta Senpere erranik, hor du oraingo Auxtin Zamora Durru-tik lakua, Herri Urrats, eta Seaskaren bortzgarren kolegioa, Kattalin Elizalde izenekoa...

Gauza handia da ikusten dugularik Seaskaren kolegio berria hemen Senperen sortu dela, laku horren ondoan. Ene haurtzaroan toki horrek izena bazuen: Ortzana. Garaian, han ez zen etxe bat ere, edo bide bazterrean, urrun bezala, den bat. Orduan dena oihana zen, eta ur xirripa bat. Ez zen deusik! Ni harat joaten nintzen haurtzaroan, jolasterat, onddoketarat... eta ez nuen nehor ikusten, bakarrik izaten nintzen.

Laku artifizialak irentsi zuen zure haurtzaroko Ortzana...

Bai, orain da toki bat turistentzat egina, dena etxea baita inguru horretan. Izena ere aldatu zioten lekuari! Alain Camy lakua izena ezarri zioten frantziarrek. Alain Camy zen mutiko bat ene adinekoa, gazterik hila. Mutiko haren aitak abiatu zuen laku hori, eta semea hil zelarik, erabaki zuten leku horri mutikoaren izena ematea; frantsesez, bistan dena: Le lac Alain Camy... Hor ikusten da euskaltasuna nola galdu den: Ortzana zena, Alain Camy da orain.

Izena frantsesturik, frantsestua ere izana?

Beharbada, bai. Baina lakua bukatua ikusten nuelarik, egun batean hasi da zerbait, euskaraz: Herri Urrats. Egun bat irauten zuen Herri Urratsek. Mirakulu bat

izan zen. Eta orain ikusten dudalarik ikastolaren eraginez nola gauzak aldatzen ari diren pixkanaka, kolegio berria hor sortu dela, plazer izugarrikoa da. Leku horrek galdua zuen euskal arima, eta orain berri arima horretaz betea da, ez osorik, baina pixka bat, lehenago baino gehiago beti, eta hori esperantza handia da enetzat.

Haurtzaroa erran duzunez, on izanen da erratea Senperen berean sortua zaitugula 1943an, Olha auzoko Altziburua etxean, Bigarren Mundu Gerla fini ez zela.

Bai, eta hemen ziren alemanak, baina gerla bururatzat zihoan laster. Hemen ez zen borrokarik izan, baina mendeku haritzeak izan ziren, hala ere. Alemanak Fran-

Auxtin Zamora Durruti

SENPERE, 1943

Poesiari loturik ageri da beti haren izena, bateko Hatsa elkarte eta beste Hatsaren Poesia Egunak, baina olerkiaren bideetatik landa ibili zaigu hemen. Laborari etxean sortua, herriko eskola pribatuan ikasi zuen 1954 arte, Baionako Eliza eskolan ondoko bi urteetan, eta Uztaritzeko seminario txikian 1956tik 1959ra. Apeztegia ezin jasanik egin zuen Baionako René Cassin lizeora. Quebecen zen lanean 1967an, eta, handik itzulirik ezkondua, arno salmentan hasi zen. Hurrena, Baionako Langile Gazteen Egoitzako kontulari izan zen 1975etik 1998ra, eta, hurrezkerok, hotel bateko gau-zaindari Donibane Lohizunen, 2004an erretretan sartu arte. Poeta da, hainbat bilduma ondura, eta guzizko eragilea. Sarako Idazleen Biltzarraren omena jaso da, eta euskaltzain ohorezko izendatua.

tziatik-eta bota zituztelarik, batzuek mendeku hartu zuten, eta aleman batzuk Senpere-Sara artean erailak izan zirela badakit. Ez anitz, baina batzuk; bizpahiru-edo. Ez da horretaz nehor mintzatu... Badut familiar istorio bat, nola osaba batek, erresistentzian zela, garbitu zuen aleman bat. Txikia nintzen, eta gero jakin dut hori. Halaber, badakit gerraren eraginez jatekoen murrizketak izan zirela, eta ene amak azukrea-eta ekartzen zizkidala harat edo honat ibiltzen zelarik. Ongi babes-tu ninduen, lehen haurra izaki ni.

Zortzi haurridetan gehiena, nagusia zu, laborari etxean Olha auzoan.

Han hazia zaitugu...

Bai, eta herriko eskolan ikasi nuen. Senperen baziren bi eskola, elizarena, eta laikoa, nahiz pentsatzen dudan orduko garaian Senperen denak katolikoak ziren, salbu kanpotar zenbait, guardak... edo jendarmeak! Eskola laikoak haur izugarri gutxi biltzen zuten: kanpotar haurrak, umezurtzak. Umezurtz horiek Senpereko familietarat etorriak ziren, haziak izateko. Ez ziren biziki ongi ikusiak, eta familiek uzten zituzten eskola publikoan. Haur gutxi ziren eskola hartan, eta, gainera, baztertuak ziren.

Deserriratuaren zoria, nonahi ere zokoratua.

Baina kanpotar haur haiek ere bortxatuak ziren katixima egitera, hala ere. Hemen [Larralde] ondoan, Amotzen, bazen eskola txiki bat, kanpotarrez eta umezurtzez osatua; izugarri gutxi ziren, baina bazuten eskola hura. Alta, herriko apezka ez zen honat etortzen, eta hemengo haurrak joaten ziren herrira katiximara. Oroitzen naiz apezka gaizki errebitzen zituela, berant etortzen zirela-eta. Batzuetan, sartzerat ere ez zituen uzten, berant heldu zirelako. Bazen XIX. mendean hasirik, laizismoaren eta Eliza katolikoaren arteko bataila bat, eta Senperen berean ere! Haur umezurtz haiek, gero, besteek bezala egin zuten bidea, euskaraz mintzatzen ikasi zuten beren familietan, eta, oro har, ongi tratatuak izan dira familietan, nahiz izan diren kasu batzuk familiak gaizto portatu direnak. Badakizu, euskaldunak ez gara besteak ez bezalakoak.

Eskolan dena izanen zen frantsesez.

Bai, baina, beharrik, Senperen euskaraz eginen genuen katixima hura. Beste

toki batzuetan ez zen horrela! Saran, demagun, bietara eginen zuten. Senperen euskaraz zen katixima, eta hori, bederen, euskaraz irakurtzen genuen. Ez ginen alfabetatuak –ni ez naiz sekula alfabetatua izan–, baina katixima, eta *Herria* aldizkaria, euskaraz irakurtzen genituen. *Herria*-k presentzia idatzia ematen zion euskarari, nahiz jendeen artean ez zuen eragin handia. Baina, hala ere, gure identitateari presentzia ematen zion. Elizan erosten genuen aldizkari hori, meztatik landa.

Zertan zen euskararen prestigioa garai hartan, eta herri osorik euskaldunean?

Etxeko giroari esker atxiki dugu euskara. Erran dut, eskolan ez zen frantsesa baizik, eta, bertzalde, ene buruan nuen euskararen gainean erraten zidatena, Baionatik harat euskarak ez zuela baliarik, hobekiago nuela frantsesa ikasi. Eta hori egin nuen.

Baionatik harat euskarak ez zuela balio, 14ko Gerla Handiaz geroko frantseste azkarraren beste urrats bat, edo “euskara baizik ez zakiten haiek, morts pour la patrie”?

Bistan da. Senperen, 60 hilak izan ziren 14ko Gerla Handian. Bigarren Mundu Gerlan ere, anitz larriki zaurituak izan ziren, hilak ere bai... Eta horrek eragin handia ukan zuen. Gerla egin zutenak gibelerat etorri, eta harro ibili ziren herrian. Eta, ere, inposatzen zuten beren ikusmoldea, zeren eta gerla egin zuten. Gu umil-umil egoten ginen soldadu izandakoen aitzinean, eta 14ko Gerlako ospakizuna eginen zutelarik, populazioak zeremonia segitzen zuen, eta horrek eragin handia izan du frantsesearentzat... Orain ere eginen da gerlako ospakizuna, eta *Morts pour la patrie* monumentua ere hor da beti, eliza ondoan.

Eliza eta estatua, beti aparte, beti eskutik

Eliza eta estatua elkarri estekaturik biak. Adibidez, 14ko Gerlaren garaian, hemengo erretorea oso gerlatia zen, gazteak bultzatzen zituen gerlarat joatera, militante osoa zen. Bi liburu ere idatzi zituen, Piarres izenekoak biak –lehen atala, eta bigarrena–, eta haietan agertzen da haren gogoa. Jean Barbier zuen izena erretore horrek. Kobarde bat zen, zeren eta, herrira soldadu hilak etortzen zirelarik, hastapenean

familiatarat joaten zen, bere pena praktikatzera, baina, gero, utzi zion joateari: auzapeza joaten zen, baina Barbier bera ez zen agertzen ere. Saingalaria izan da. Literaturaren historiara pasatu da, idatzi zuelako, baina ez da ongi ikusia hemen.

Nor da, ordea, literaturaren historia horretaz interesatua?

Nehor ez, nehork ez baitu irakurtzen Lapurdiko literatura. Badira gazte batzuk, bai, ongi ikasiak, eta adituak, gure literaturan interesatuak direnak, eta, ene iduriz, hori da harrigarriena, herriak ez duela eliteak duen funtsa. Damugarria da: herria ez da interesatua, eta elitea bai. Jadanik gure garaian bazen desberdin-

tasuna, laborarien eta karrikakoen munduen artean. Gu, laborariok, petzeroak ginen, herritik urrunago, eta petzeroago; hurbilago, eta gutxixeago. Gu herrian euskaraz aritzen baginen, "Petzeroak!", hots egiten zuten karrikakoek. Behar zuten, nonbait, erakutsi elite zirela. Eta apezek ere berdin: katiximan, euskaraz egiten zena, egiten zuten ere frantsesez, seminarioan edo eskolan kanpoan ibilki zirenentzat. Horientzat frantsesez. Elitea ez zen euskalduna gure herrian ere. Orain, aldiz, alderantziz da, erran duzunez: herria ez da interesatua, elitea bai. Orain, euskaldun dira kontziente bilakatu direnak. Ni bezala-edo, buruan ximixta bat ukan dutenak. Horiek badira euskal-

dun, eta horrek pozten nau, ikustea gazte batzuk zein adituak bilakatzen ari diren. 15-16 urtetan ez nuen sekula pentsatzen horrelakorik ikusiko nuela, ez nuen asmatzen ahal ere horrelako kontzientzia bat izanen zela. Orain, ikusten dudalarik kontzientzia hori, plazer egiten dit: ikustea gazte bat mintzo dena ni baino hobekiago, ikasi duena ere ni baino anitzez gehiago.

Unibertsitatean ikasiak dira gazte aditu horiek...

Bai, eta beti erraten dut nik nire unibertsitate ikasketak unibertsoaren barnean egin ditudala, ez nuela behar unibertsitatea. Unibertsitarioak behar ditut, bai, beren barnean duten jakitatea interesatzen zait, baina ez nuen beharrezko ikusten nik unibertsitate ikasketarik egitea. Alta, pentsatzen dut eginen nituela, beharbada ez anitz, ez bainaiz buru handikoa, baina eginen nituela, hala ere. Zuk herritik Baionara egin zenuen ikastetara, hamaika urte beterik.

Senperen izan nintzen hamaika urte arte, eta, gero, Elizaren eskolara joan nintzen Baionarat, apezan eraginez. Ene familia konbentzitu zuten, apez behar nuela izan. Ez nintzen sobera apez zale, ez nuen apez izatea maite. Apez izan nahi nuen, baina mezaren zeremonia egiteko! Eta Baionatik, gero, Uztaritzeko seminario ttipira.

Uztaritzen Piarres Lafitte izan zenuen irakasleen artean. Irakasleen artean, berriz, han ziren, Manex Pagola, Gexan Alfaro, Pantxo Carrere, Peio Ospital...

Bai, ezagutu nituen horiek denak. Gexanek-eta, egin zuten iraultza txiki bat, euskararen alde-eta, aurreko irakasleak eta ikasleak frantsesez ari baitziren. Iraultza txikia, ez orokortua, baina jendeek

Az.29-Ab.4
2023

euskararen
astea 2023
Oiartzun

kontzientzia hartzeko balio izan zuena... Lafitte gutxi ezagutu nuen, sei hilabetez-edo izan nuen irakasle. Jainkotzat hartua dugu, baina nik ezagutu nuelarik, ez zuen euskaraz deus egiten. Hor ez dut Lafitte euskalduna ikusi. Harrigarria da, zeren eta seminarioan baziren bi mundu paralelo: ezkutua bat, agerian zegoena bestea.

Zein bi mundu? Euskaraz, ari zara?

Bai, zeren eta denek bazekiten euskaraz; ikasle guziek erran nahi dut. Hala ere, dena zen frantsesez, euskara ezkutuan atxikitzen zuten denek. Ikasle haietarik batzuek [Alfaro, Carrere, Ospital, Mixel Oronoz] bidea egin zuten gero euskaraz. Manex Pagola-eta! Oroitzen naiz Manex Pagola misionest gisa ematen zela gure aurrean: eskaileretan ezartzen zen eta, eskuak altxaturik, egiten zuen diskurtsoa euskararen alde. Urte bat-edo egon nintzen Uztaritzen, baina atera nintzen, ez bainuen seminario giro hura soportatzen. Eta Cassin lizeo publikora joan nintzen, Baionarat.

Nor da euskaltzalea oraiko egunean?

Petzero laborariak... Batzuk. Laborantzaren medioz atxiki dute euskara, eta horien umeak dira oraingo egunean euskaltasunaz kontziente. Batzuk bai, anitz

ez. Gutxi dira beti argituak.

Apez izatetik eskapatu zinen, jasaten ez zenuelako, Aljeriako gerlatik landa egin ahal izan zenuen bizia...

Baina soldadu izan nintzen Amiensen, Frantziako iparraldean. Nahi zituzten gazteak kendu beren ingurumenetik. Iparraldea frantsestua zen, 14ko Gerlaren eraginez, eta Bigarren Mundu Gerlaren eraginez ere, eta han euskaldunak sartzea zen gu frantsesteko bide bat. Eta frantsestu ondotik, hor barnean irauten du horrek luzaz. Aljerian ez nintzen izan, estudiante nintzelakoz: urte baten epea nuen armadara joateko eta, justu urte horren buruan, fini zen Aljeria. Ez naiz damu Aljeriara ez joana, zeren eta gerla hastio dut, eta hastio ditut armak. Hain sinplea litzateke erresuma denek erratea: "Ez dugu armarik eginen!". Lanean aritu behar duzu, baina ez armak eginez!

Hitz beste eginez, harritia naiz, irakurri baitut 1967an Quebecera joan zinela, dirua egiteko xede, ezkondu ahal izateko.

Bai, ez bainuen deus ere, eta orain ere ez dut deusik. Kar, kar... Dirua behar nuen, ezkontzeko, eta han ere frantsesa mintzatzen baitira, joan nintzen. Ez nintzen

intelektuala, eta kozinan lan egin nuen, ostatu batean. Hemen ere hori gertatzen da: etortzen dira etorkinak, eta kozinan hasten dira, baxera garbitzen. Ez nintzen Quebecen luzaz egon, urte eta erdi, bi urte-edo, baina lanean hasiz geroztik, emeki-emeki, so eginez-eta, ikasi nuen lanean, eta azkenean, hango arduradunak eskatu zidan chef izatea. Baxeretan hasia, nahi ninduen chef atxiki, baina ezetz erran nion, behar nuela etxerat etorri, ezkontzerat.

Eta geroztik, lan egin zenuen arnoa saltzen, kontulari, hotel bateko gauzaindari... Erretretan sartu arte. Gu, aldiz, zinezko poeta zinela izan gaituzu beti.

Olerkaritzak bultzatu ninduen lan horiek guziak egitera. Ez nuen nire burua egoera batean gaketu nahi. Egoera bakoitzak badu bere muga, badu hastapena, eta bururapena. Eta egoeraren bururapena sentitzen duzularik, beste zerbait egin behar duzu. Hori eginez, atxikitzen duzu zure nortasuna, libertate handiagoa. Horrela izan dela iruditzen zait. Nik, bederen, horrela analizatzen dut nire bidea. Baina da nire bidea, ez bertzerena. Sentitu bezala egin dut ene bidea, inkontzienteki, barnean nuen oldarrarekin ●

Euskaraz? **Pozik gainera!**

Ahoan igartzen da bihotzak zer duen egarri

943 73 71 91 · euskara@legazpi.eus
www.legazpi.eus

legazpi euskara
LEGAZPIKO UDALA